

HET BEELDVERBOD (OF NIET) (5)

Dinar ca. 694. Kalief Abd al-Malik Ibn Marwan verving ook de Byzantijnse denarius door eigen munten met inscripties uit de Koran. Op deze gouden dinar uit Damascus (circa 694) ziet u die Oemajjadenkalief met baard, Arabische hoofdtooi, lang gewaad en zwaard. De islamitische geloofsbelijdenis omcirkelt de voorkant.

Naar aanleiding van beeldenaars op islamitische munten

[Abdel El Makhloufi](#) en [Harrie Teunissen](#)

Harrie: Kijk, dat is interessant: er staan staatshoofden op de munten afgebeeld. Op zich is dat niet vreemd, want de eerste islamitische munten hadden ook beeldenaars.

Abdel: Maar dat is eigenlijk verboden, dus dat klopt toch niet!

Harrie: Nou ja, de vraag is of er aanvankelijk sprake is van een verbod.

Abdel: Het is wel bekend dat Ali ibn Abi Talib, de schoonzoon van de profeet en zijn zoon Hussein door sjieten op munten zijn afgebeeld.

Harrie: Ook de eerste munten van de islam hebben beeldenaars. Ik kan ze je laten zien, ik heb er afbeeldingen van.

Abdel: Romeinse of Byzantijnse munten zeker?

Harrie: Ze lijken op de Byzantijnse of Perzische munten. Ik heb ze ook in het museum van Damascus gezien. Ik weet niet of ze er nu nog liggen. Ze waren bovendien met velpon

vastgelijmd aan het pluche, dus ze gaan langzaam kapot. Net zoals de Korans die ze met cellotape hebben gerestaureerd, dat is ook dramatisch...

2. Magisch hemd met afbeelding van Mekka en Medina. 16e, begin 17e eeuw. Collection of Islamic Art, Londen, TXT 471. Zie *Verlangen naar Mekka* (2013, p. 117).

Harrie: Mijn stelling is dat het beeldverbod niet uit de tijd van Mohammed stamt, maar van zo'n 6 decennia na de dood van de profeet. De Koran kent geen beeldverbod.

Abdel: Jawel!

Harrie: Nee, de islam kent een verbod op afgoderij, dat is iets anders.

Abdel: De islam verbiedt beelden en de profeet heeft zich duidelijk uitgesproken over het beeldverbod in de islam (beelden van steen en klei). Het eerste wat de moslims deden toen Mekka werd veroverd, was het vernietigen van alle beelden rondom de Ka'aba.

Harrie: Dat klopt, maar er is een uitzondering. Volgens de Sirat Rasoel Allah beschermde Mohammed de afbeeldingen van Maria en Jezus. Ik kan je die passage aanwijzen. Dat wil zeggen: er is een verbod op afgodendienst. De Ka'aba en de ruimte eromheen zijn gezuiverd van alle afgoden, behalve de stenen, die hebben geen beeldenaar. Je hebt de Zwarte Steen, je hebt de zuidelijke hoek, de oostelijke hoek en je hebt de Maqam van Ibrahim.

Abdel: Dat is geen steen, maar zijn voetafdruk.

Harrie: In de Sirat Rasoel Allah van Ibn Jisjaq staat een interessante passage. Nu is van deze biografie van de profeet Mohammed alleen de samengevatte versie van Ibn Hisham bewaard gebleven. Maar de oorspronkelijke versie is niet helemaal verloren gegaan. Van de uitgebreide versie zijn citaten teruggevonden in oude boeken. In die fragmenten staat nadrukkelijk dat Mohammed niet beelden, maar afbeeldingen van Maria en Jezus met zijn handen beschermde. Waarschijnlijk waren dat iconen of fresco's. Er zijn twee redenen

waarom dat ook logisch is: ten eerste was minstens één vrouw van Mohammed christen: Maria al-Qibtiyya en waarschijnlijk ook een Ethiopische.

Abdel: Maar in Mekka waren geen christenen.

Harrie: Ja, toen wel!

Abdel: De enige christen was Warakatu ibn Nawfal, de oom van Mohammeds vrouw. Hij heeft de profeet ontmoet en met hem gesproken.

Harrie: In Noord-Jemen was een christelijk rijk. En een stam ten zuiden van Mekka, dat waren ook christenen.

Abdel: Klopt, er waren christenen op verschillende plekken op het Arabisch schiereiland.

Harrie: Elke stam had beelden die in en rond de Ka'aba werden geplaatst. Vandaar dus dat je ook christelijke afbeeldingen had. Ik kan je die passage aanwijzen.

Abdel: Graag.

Harrie: De tweede reden is dat in de Soera Maryam staat dat als Gabriël de geboorte van de Jezus aankondigt hij voor Maria 'de gelijkenis aannam van een welgevormd menselijk wezen'. De oorsprong van de profeet Jezus gaat dus vergezeld van een zintuiglijke presentatie.

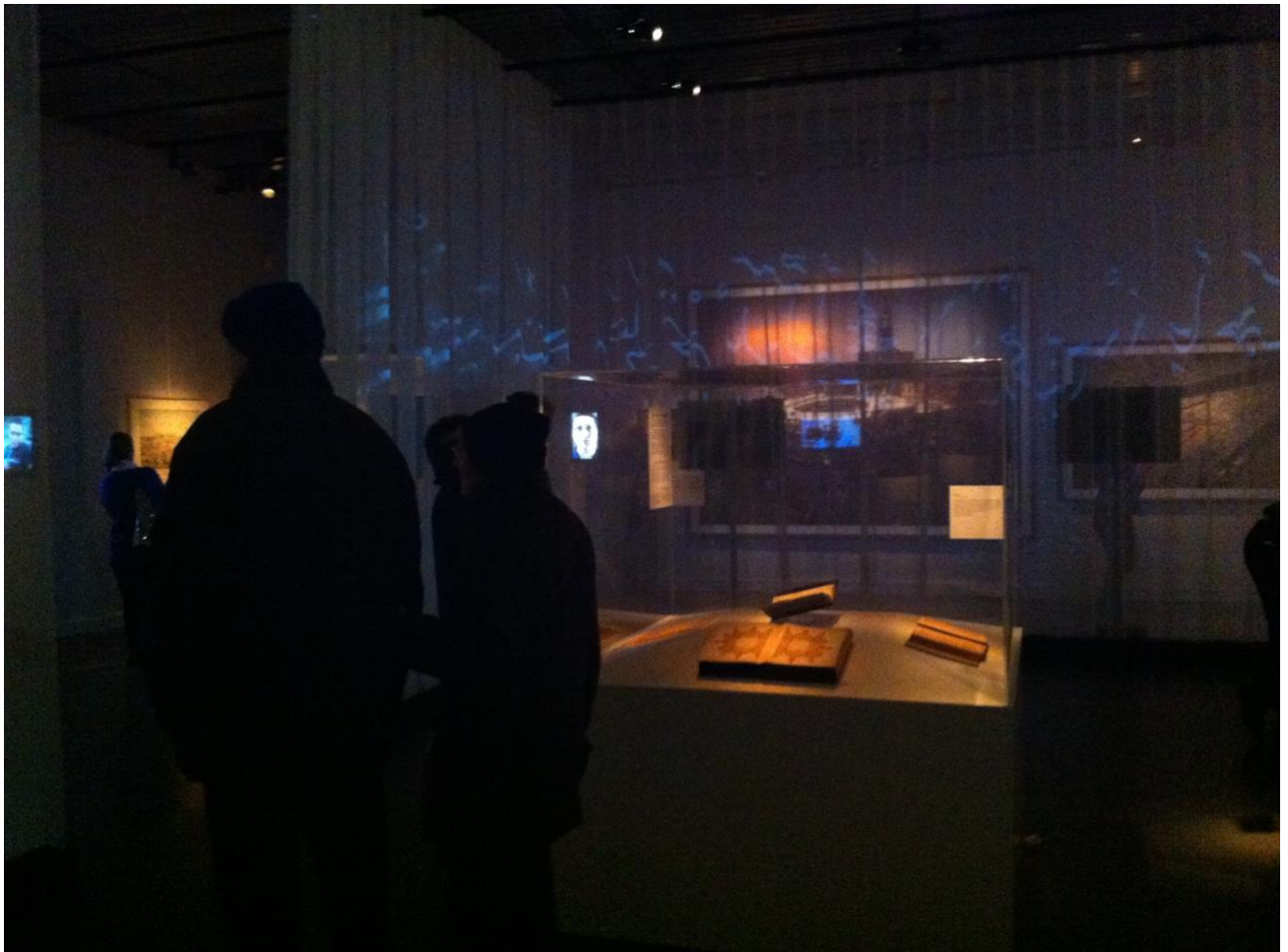

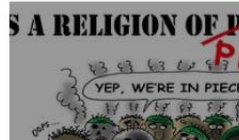
De sandalen van de profeet Mohammed, miniatuur uit een verhandeling (zonder titel) door Mansur b. Abd al-Wahid al-Susi, Noord-Afrika, ca. 1780. Universiteit Leiden, Bijzondere Collecties Or 2549, ff. 10b-11a. Zie *Verlangen naar Mekka* (2013, p. 204).

Harrie: Maar om nog een andere reden is de beeldkwestie interessant. Ik heb werk van Ibn al-Arabi op dit punt bestudeerd, hij is interessant omdat hij een theorie van de religieuze verbeelding heeft ontwikkeld: 'als ziende de onzienlijke'.

Abdel: Dat is zeker interessant, hij benadert de kwestie vast van de mystieke kant.

Harrie: Hij formuleert in feite, als ik hem goed begrijp, een theorie van de mentale iconen. Ook moslims hanteren die, een beroemde hadieth luidt immers: 'Aanbid God alsof je Hem ziet'. Hij mediteert bovendien over de ajaat (koranvers): 'Geen ding is er aan Hem gelijk, Hij is de Horende, de Ziende'. En die tekst, 'Geen ding is er aan Hem gelijk', wil zeggen, de transcendentie God is door het menselijk voorstellingsvermogen niet te bereiken. En dan gaat het vers verder, 'Hij is de Horende, de Ziende', en dat betekent dat de Koran ook antropomorfismen inbrengt. En op basis van die paradox leest hij de hele Koran als een Goddelijk én menselijk boek. Volgens Ibn al-Arabi kan het schouwen van God alleen bereikt worden door op te gaan in de grote pelgrimage 'tussen transcendentie en anthropomorfisme'. Een buitengewoon interessante kwestie waarover nog veel meer is te zeggen (Teunissen 2014, bijdrage 29). Maar dat vergt een aparte bespreking.

MAGAZINE: NUMMER 1²⁰¹⁴

2 | 2014 – HET BEELD VAN MOSLIMS IN NL

Over moslims in de Nederlandse maatschappelijke verbeelding

INTRO

1. **Heidi de Mare**, 'Een ge(s)laagde beeldformatie? De maatschappelijke verbeelding van moslims in NL' **PDF-1**

KADER

2. **Heidi de Mare**, 'Beeldopvattingen in Nederland (kader 1). Een kleine genealogie van het Europese beeldbegrip' **PDF-2**
3. **Heidi de Mare**, 'Burger en publieke ruimte (kader 2). Cultureel vacuüm of verzadigd domein?' **PDF-3**

COLUMN

4. **Leo van Bergen**, 'Blikvanger. Anthonie van Leeuwenhoek en de moslima' **PDF-4**
5. **Gabriël van den Brink**, 'Beelden als voorbode' **PDF-5**
6. **Heidi de Mare**, 'Politieke comfort zone? Dan kijken we nog maar eens!' **PDF-6**
7. **Joost Pollmann**, 'Steekproef. De Groene Amsterdammer in bange tijden' **PDF-7**

BESPIEGELING

8. **Heidi de Mare**, 'Het verlangen naar Mekka. Samenspraak naar aanleiding van een tentoonstelling' **PDF-8**
9. **Abdel El Makhoulfi & Harrie Teunissen**, 'De hadj naar Mekka (1). Een reis met een lange geschiedenis' **PDF-9**
10. **Abdel El Makhoulfi & Harrie Teunissen**, 'De kern van de hadj (2). Hadj als spirituele ervaring' **PDF-10**
11. **Abdel El Makhoulfi & Harrie Teunissen**, 'Arabische cultuur en islam (3). De rol van adellijkheid, stam en status' **PDF-11**
12. **Abdel El Makhoulfi & Harrie Teunissen**, 'Islam: religie en cultuur (4)' **PDF-12**

13. **Abdel El Makhloufi & Harrie Teunissen**, 'Het beeldverbod (of niet) (5). Naar aanleiding van beeldenaars op islamitische munten' **PDF-13**

ESSAY | onderzoek

14. **Nadine Huiskes**, 'Persfoto's van moslims. Mentale beeldvorming en de media' **PDF-14a** en 'Visuele stereotypen? Wat zien we als we naar een persfoto kijken?' **PDF-14b**
15. **Gawie Keyser**, 'Angst is goed. Het beeld van de gevaarlijke ander in cinema en de populaire cultuur' **PDF-15**
16. **Heidi de Mare** m.m.v. **Gabriël van den Brink**, 'Vanuit de ooghoek. Persfotografie als mentale graadmeter?' **PDF-16**. Plus Beeldformaties **PDF 16-1**, **PDF 16-2**, **PDF 16-3**, **PDF 16-4**, **PDF 16-5**, **PDF 16-6**, **PDF 16-7**.
17. **Sjoerd-Jeroen Moenandar**, 'Vertrouwd en vreemd. "Echt Hollands" in hedendaagse multimedialkunst' **PDF-17**
18. **Joost Pollmann**, 'Moslims in cartoons. Het gemak van de boerka en andere stereotypen' **PDF-18**
19. **Wilbert Schreurs**, 'Moslims in de Nederlandse reclame. Op zoek naar de speld in de hooiberg' **PDF-19**
20. **Connie Veugen**, 'Altair Ibn-La'Ahad. Arab Assassin or all-American game hero?' **PDF-20**

VERANTWOORDING

21. **Heidi de Mare**, 'Verantwoording. Hoe zijn we tot dit thema gekomen?' **PDF-21**

DOSSIER (eerdere publicaties van de (gast)auteurs over deze thematiek):

22. **Gabriël van den Brink** (2004), *Tekst, traditie of terreur? Naar een moderne visie op de islam in Nederland* (FORUM) **PDF-22**
23. **Harrie Teunissen** (2005), '[Van Poitier tot Fortuyn. De islam als spiegel van de Lage Landen](#)', in: *Sociale integratie ... zo informeerden wij elkaar. Islam & Integratie. Rapport informatieronde*, Rotterdam 2005: 109-152.
24. **Harrie Teunissen** (2006), '[Foto van Mohammed](#)'. Het islamitisch beeldverbod als westerse mythe', in: *Christen Democratische Verkenningen – Zonder geloof geen democratie*: 245-259.
25. **Gabriël van den Brink** (2008), 'Capituleer niet voor de radicale Islam', *NRC Handelsblad*, 3 maart 2008. **PDF-25**
26. **Willem Witteveen** (2010), 'Montesquieu en het boerkaverbod', in: *Nederlands Juristenblad* 911: 1-8. Herpublicatie met toestemming van Uitgeverij Kluwer. **PDF-26**
27. **Joost Pollmann** (2012), fragment uit *Chouf! Qra! Kijk! Lees! Strips & cartoons in de Arabische wereld* (FORUM). **PDF-27**
28. **Nadine Huiskes & Heidi de Mare**, 'Meer, maar opener' (2012). **PDF-28**
29. **Harrie Teunissen** (2014), 'IBN AL-ARABI en de spirituele verbeelding', **PDF-29**, bewerkt fragment uit: [Mystiek van de Islam](#) (2006).

Waarschuwing vooraf

De voorbereidingen van dit nummer over moslims in de Nederlandse verbeelding gingen ruim een jaar geleden van start. Ons doel was zorgvuldig in kaart te brengen hoe de beeldvorming in deze verloopt. Inmiddels hebben zich in de wereld nieuwe, en soms huiveringwekkende ontwikkelingen voorgedaan, die het beeld van moslims in Nederland en daarbuiten beïnvloeden.

Het leek ons zowel om praktische als om inhoudelijke redenen niet verstandig ook deze ontwikkelingen mee te nemen. Wellicht krijgen ze een plaats in een volgend nummer, gewijd aan geweld in beeld. Vooralsnog is de beeldvorming met betrekking tot gewone moslims al ingewikkeld genoeg.

Voor het **beeldgebruik** in dit nummer, zie de toelichting in de bijdrage 'Vanuit de ooghoek'